

TÜRKİYE'DE KADIN HAKLARININ HUKUKSAL GELİŞİMİ*

The Legal Development of Women's Rights in Turkey

Arş. Gör. İnci ÇOBAN İNCE

Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, İzmir/Türkiye

Çoban İnce, İ. (2017). "Türkiye'de Kadın Haklarının Hukuksal Gelişimi", Vol:3, Issue: 16; pp:207-213 (ISSN:2149-8598)

ARTICLE INFO

Article History

Makale Geliş Tarihi
Article Arrival Date
18/10/2017
Makale Yayın Kabul Tarihi
The Published Rel. Date
15/11/2017

Anahtar Kelimeler

Eşitlik, Kadın - Erkek Eşitliği,
Kadın Hakları

Keywords

Equality, Woman - Man Equality,
Women's Rights.

ÖZ

Tarihsel süreç içerisinde kadın hakları bir sorun olarak varlığını sürdürmüştür. Uluslararası alanda bu soruna yönelik olarak özellikle 1970'li yıllardan itibaren, ülkeleri bağlayıcı çözüm arayışları içerisine girilmiş olduğu görülmektedir. Bu dönemde çeşitli kadın konferansları düzenlenmiş, kadın haklarına yönelik çeşitli belgeler hazırlanmıştır. Bu doğrultuda kadın - erkek eşitliği ülkelerin anayasalarında yer almaya başlamıştır. Türkiye açısından değerlendirildiğinde, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan modernleşme hareketleri kadınlar açısından önemli olmakla birlikte, esas olarak Cumhuriyet sonrası dönemde atılan adımlar, kadınların toplumsal ve siyasal konumunu değiştirmiştir. Zira bu dönemde, kadınlar seçme ve seçilme hakkını birçok Batı ülkesindeki kadınlardan daha önce elde etmişlerdir. Uluslararası alanda yaşanan dönüşüm, özellikle 1980'li yıllardan itibaren Türkiye'de ivme kazanmıştır. Zira Türkiye CEDAW' ı onaylamış, ulusal mevzuatta kadın - erkek eşitliğini anayasal güvence altına almıştır. Türkiye açısından gelinen nokta kadın - erkek eşitliği ve kadın hakları için yeterli görülmemektedir. Fakat bir dönüşüm yaşanmakta olduğu önem taşımaktadır. Çalışma kadın hakları adına uluslararası alanda yaşanan dönüşümler ile birlikte, Türkiye üzerinde bir değerlendirme yapmayı amaçlamaktadır.

ABSTRACT

In the historical process women's rights has existed as a problem. As for this issue in the international arena, especially from the 1970s, the country has entered into binding solution seems to be seeking. During this period, various women's conferences were organized, various documents were prepared for the rights of women. In this respect, woman - man equality in the constitutions of countries have begun to take place. In terms of Turkey, the modernization movements in the Ottoman Empire, it was important for women, but mainly the steps taken in the aftermath of the Republic, has changed the social and political position of women. Because in this period, women have achieved the right to vote and be elected earlier than women in many Western countries. The transformation in the international arena, especially in Turkey since the 1980s has gained momentum. Because Turkey approved CEDAW, in national legislation woman - man equality has constitutional guarantee. This point in terms of Turkey is not sufficient for the equality of women - man and woman's rights. But, it is important that a transformation is taking place. This study aims make an assessment on Turkey together with women's rights on behalf of the transformations in the international arena.

1. GİRİŞ

Bazı hakların kadınlara pozitif hukukta tanınmadığı, tanındığı durumlarda da, kadın-erkek ayrımına paralel olarak, kadınların bu haklardan yararlanma noktasında eksik kaldıkları görülmektedir. Bu eksikliği giderebilmek ve kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olduğunu görünür kılmak adına "kadın hakları" diye bir ayrıma gidilmiştir. Bu sayede, kadın - erkek arasındaki eşitsizliğe yapılan vurgu öne çıkmış olmaktadır (Odyakmaz, 1998: 143).

Tarihsel süreç içinde değerlendirildiğinde kadın hakları, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünya genelinde önemli sorunlardan biri olarak algılanmış ve bu doğrultuda girişimler hız kazanmıştır. Özellikle Birleşmiş Milletler nezdinde adımlar atılmış, çeşitli konferanslar düzenlenmiş, uluslararası sözleşmeler ortaya konmuş ve bu sayede de kadın haklarına ilgi yoğunlaşmıştır. Bu noktadan hareketle de gerek uluslararası alanda gerekse Türkiye açısından ulusal mevzuatta kadın haklarına yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

2. KADIN HAKLARI: BİR EŞİTLİK MESELESİ

İnsanlar arasındaki eşitlik meselesi tarihsel süreç içerisinde düşünürler tarafından değerlendirilmiştir. Nitekim, Platon ve Aristoteles insanların doğuştan eşitsizliğine inanmışlar ve köleliği doğal bir kurum olarak görmüşlerdir (Göze, 2005: 42-43). Dahası Platon, insanlar yaratılırken kiminin mayasına demir,

* Bu çalışma 29-31 Ekim 2015 tarihlerinde Antalya'da düzenlenen olan International Conference on Social Sciences and Education Research / Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Araştırmaları Konferansı'nda sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş şeklidir.

kimininkine gümüş, kimininkine ise altın katıldığından hareketle toplum içinde üstlenilen işlevleri paylaşmıştır. Bununla birlikte Platon insanların eşitsizliği kuramıyla uyuşmayan bir düşünceyle kadınların arasında da altın ve gümüş mayalılarının bulunabileceğini belirterek kadınların erkeklerle eşit olabileceğini belirtmiştir* (Şenel, 1996: 83). Rousseau ise, bu algıya zıt bir şekilde kadınlar ile erkekler arasındaki eşitliğe inanmamaktadır. Sadece ergin erkekleri yurttaş olarak kabul eden Rousseau'ya göre eşitsizlik, cinsiyet farklılığından kaynaklanmasından ötürü doğaldır ve bu sayede kadın ile erkek farklı tutum ve davranışlar sergiler, farklı rolleri ve işlevleri üstlenir. Nitekim, Emile adlı eserinde “erkek aktif ve güçlü kadın ise pasif ve zayıf olmalıdır. (...) Kadın hoş gitmek ve hükmedilmek için yaratıldığından, erkeği kıskırtmak yerine onun hoşuna gitmelidir. (...) Arzuları ve gereksinimleri bakımından erkeğe bağımlı olan kadın, itaat etmek için yaratılmıştır. (...) [Öyle ki her kadın] bir kocanın adaletsizlikleri ile haksız davranışlarına bile yakınmadan katlanabilmeyi öğrenmelidir küçük yaşta” diyerek görüşünü desteklemiştir (Ağaoğulları, 2013: 581). Öte yandan kadın - erkek arasındaki bu eşitsizlik üzerine kurulu anlayış, söz gelimi Roma Uygarlığı'nda da yansımasını bulmuş ve söz konusu uygarlıkta kız çocukları evlenene kadar babalarının egemenliği altında bulunurken, evlendikten sonra ise kocalarının egemenliği altına girmişlerdir. İnsan ilişkileri açısından bakıldığında bu anlayış “cinsel hiyerarşi” anlayışının bir yansımasıdır (Şenel, 1996: 99). Dahası 15. yüzyılda Avrupa'da yayılma gösteren şeytanla işbirliği yapan kadınların cadı olduğu inancı ile milyonlarca kadının yakılarak öldürüldüğü bilinmektedir. Bu durum kadının hukuki kimliği bir yana, insanlık niteliğinin bile inkarını göstermektedir (Mumcu, 1998: 88).

Bütün insanların eşit oldukları inancının benimsenmesi ise 18. yüzyılda gerçekleşmeye başlamış ve bu anlayış Amerikan ve Fransız Devrimlerine kaynaklık etmiştir. Nitekim modern eşitlik öğretisi ilk resmi ifadesini 1776 Virginia Anayasası'nın başına konmuş olan Haklar Bildirisinde (Bill Of Right) bulmuştur. Ardından 4 Temmuz 1776 tarihli Amerikan Bağımsızlık Bildirisi'nde de bütün insanların eşit yaratıldıkları belirtilmiştir. Fransız Devrimi sonrası 26 Ağustos 1789 tarihinde kabul edilen Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi ile dile getirilen doğal haklar öğretisi gereğince insanların doğuştan eşit olduklarına vurgu yapılmış ve insanları doğal, vazgeçilemez, devredilemez haklara sahip oldukları ilan edilmiştir (Öden, 2003: 68-70).

Günümüzde eşitlik ilkesi, özellikle Fransız Devrimi'nden sonra hemen hemen bütün ülkeler ve uluslararası insan hakları belgeleri tarafından anayasal bir hak olarak kabul edilmiştir. Nitekim hazırlanan anayasalar ve uluslararası insan hakları belgeleri insanlar arasında ayırım yapılmasını yasaklayıcı hükümlere yer vermiştir. Dolayısıyla dünya genelinde insanlar arasındaki eşitliğin daha kapsamlı bir şekilde korunmasına yönelik bir eğilimin olduğu görülmektedir (Öden, 2003: 13).

Özellikle 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nden bu yana bütün insanların, cinsiyet ayrımı olmaksızın, temel hak ve hürriyetlerden yararlanma noktasında eşit olduklarına vurgu yapılmışsa da, uluslararası ve ulusal insan hakları anlayışı temel kültürel yapılar bağlamında gelişmiş ve kadınların insan olmaktan kaynaklanan hakları erkeklerinki ile aynı hassasiyet çerçevesinde korunamamıştır (Acar, 1999: 46-47). Nitekim ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ve uyguladıkları politikalar görece farklılık gösterse de, karar alma mekanizmalarında ve güç paylaşımında kadınların dezavantajlı konumu evrensel bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Pişkinsüt, 1998: 187). Söz gelimi, seçme hakkı 19. yüzyılda sadece erkekler için söz konusu olmuş, kadınlara oy hakkının tanınması ise ancak 20. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşmiştir (İba, 2006: 3).

Öte yandan, genel olarak kadınlar özel alan ile ilişkilendirildikleri için kadınların hak ihlalleri de özel alan kapsamında değerlendirilmiş ve insan hakları düzenlemelerinin kapsamı dışında kalmıştır. Zira, özgürlükleri kısıtlayıcı işkence, zulüm gibi kötü muamelelerin insan haklarının ihlalini oluşturduğu aşıkarken, aynı muameleler aile içinde ya da evde gerçekleştiğinde sorgulanmamış ve özellikle aile hukuku ile ilgili yasal düzenlemeler yetersiz kalmıştır (Acar, 1999: 48). Bu noktadan hareketle özellikle 1970'li yıllardan bu yana uluslararası alanda kadın - erkek eşitliğinin sağlanması noktasında belirgin bir duyarlılık geliştirildiği ve bu yönde adımlar atıldığı görülmektedir (Acar, 1999: 48). Nitekim Birleşmiş Milletler, 1975-1985 yıllarını “Kadın On Yılı” ilan etmiştir. 1975 yılında da ilk uluslararası kadın konferansı Meksiko'da gerçekleşmiştir (İba, 2006: 6).

* Platon'un kadınlar ile erkeklerin eşit olabileceği düşüncesinin temelinde kadın haklarını savunmak değil, toplumun üyelerinin bütün güçlerinden devlet adına yararlanmak yatmaktadır.

Kadın erkek eşitliğini sağlama noktasında önemli adımlardan bir tanesi de 18.12.1979 tarihinde kabul edilen, 03.09.1981 tarihinde yürürlüğe giren Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)' dir. Birleşmiş Milletler nezdinde kabul edilmiş bir sözleşme olan CEDAW, gerek içerdiği geniş kadın hakkı düzenlemeleri, gerek devlete kadınlara yönelik geçici ve özel önlemler alma yükümlülüğü yüklemesi, gerekse denetim mekanizması ve bireysel başvuru yollarını açık tutması nedeniyle kadın haklarına yeni bir boyut kazandırmıştır. Zira CEDAW öncesi belgeler ya kadınlara vurgu yapmadan insan haklarının herkes için gerçekleşmesini öngören genel ve soyut ya da kadınlar için, söz gelimi, siyasal haklar, evli kadınların hakları gibi belirli konulardaki hakları düzenleyen dar kapsamlı metinlerdir. CEDAW' ı bu noktada öne çıkararak ise meseleyi çok yönlü ve çok boyutlu bir şekilde ele alan bir metin olmasıdır (Acar, 1998: 26-27). Genel olarak CEDAW kadınlara karşı yapılan ayrımcılığın önlenmesini amaçlamakta ve kadınların da insan haklarına sahip olduğu vurgusunu öne çıkarmaktadır (Arslan, 2004: 3-4).

Bu gelişmelere paralel olarak, 1993 Viyana Konferansı ile benimsenen "kadın hakları insan haklarıdır" anlayışı çerçevesinde cinsiyete dayalı olarak yapılan bütün insan hakkı ihlallerinin esas olarak insan hakkı ihlali olduğu açığa çıkarılmış ve sadece devletten kaynaklanan ihlallere vurgu yapılmamış özel kişilerden kaynaklanan ihlaller de, söylem düzeyinde de olsa, öne çıkarılmıştır. Günümüz açısından gelinen noktada kadınların insan hakları, insan haklarının ayrılmaz ve parçalanamaz bir ögesi olarak kabul edilmektedir (Acar, 1999: 48-49). Zira kanun önünde eşitlik ya da ayrımcılık yasağı İspanya, Avusturya, Hollanda, Hindistan gibi ülkelerin anayasalarında garanti altına alınmıştır. Dahası, kadınlarla erkeklerin eşit haklara sahip olduğuna ilişkin hükümler ise, başta Almanya olmak üzere, İsviçre, İsveç, İtalya, Fransa, Yunanistan, Portekiz, Finlandiya, Rusya, Güney Afrika gibi ülkelerin anayasalarına girmiştir (Sezer, 2009: 130-132). Türk Anayasasına bakıldığında da, anayasanın 10. maddesi* herkesin eşit olduğu görüşüne vurgu yapmakta ve kadınlar ile erkeklerin eşit haklara sahip olduğunu belirtmektedir.

3. OSMANLI DÖNEMİ KADIN HAKLARI

Osmanlı toplumsal yaşamı içerisinde kadınlar genel olarak ev yaşamına çekilmişler, kamusal alandan uzaklaşmışlar ve böylelikle de gerek sosyal yaşamdan gerekse siyasal haklarından yoksun kalmışlardır (Konan, 2011: 162). Osmanlı İmparatorluğu'nda başlayan değişim hareketleri neticesinde başlayan modernleşmeye paralel olarak kadınların konumu da değişmeye başlamıştır. Nitekim o döneme kadar ev içinde anne ve eş rollerini üstlenmiş olan kadınlar, toplumsal hayatta başka roller üstlenme taleplerini dile getirmişlerdir. Bu noktada basın da desteğini alan kadınlar taleplerini görünür kılma imkanına sahip olmuşlardır† (Çakır, 1996: 22-23). Öte yandan Tanzimat dönemi, kadınlara hukuki bakımından yenilikler getirmiştir. Nitekim Arazi Kanunu ile kadınların mirastan erkek kardeşi ile aynı oranda pay alması sağlanmış, cariyeliğin kaldırılması ile kadınların köle ve cariye olarak satılması yasaklanmış, yabancılarla evlenme konusunda yapılan düzenlemeler ile evlenme sınırlılıkları genişletilmiş ve giyim kuşam ile ilgili değişiklikler ile de özellikle saray ve konak çevresinde Batıyı model alan giysiler görülmeye başlanmıştır. Bu noktada belirtilmelidir ki, yapılan düzenlemelerin geleneksel yapıda kabul görmesi kolay olmamıştır (Kurnaz, 1997: 51-58).

Kadınlara yönelik atılan adımlar Cumhuriyet ile birlikte ivme kazansa da, Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. yüzyılda başlayan değişim hareketleri Osmanlı kadınlarını da etkilemiştir. Bu dönemde yaşanan toplumsal değişimler Cumhuriyet sonrası döneme de yansımıştır. Türkiye'de kadın - erkek eşitliğine ilişkin politikalar Cumhuriyet sonrası dönemde belirginleşmiştir. Nitekim Türkiye gerek uluslararası alanda kadın haklarına vurgu yapan antlaşmalara taraf olmuş, gerekse ulusal mevzuatında bu yönde değişiklikler yapmıştır.

4. CUMHURİYET DÖNEMİ KADIN HAKLARI

Cumhuriyet sonrası döneme gelindiğinde, kadına yönelik çıkarılan yasalar kadın haklarını yasal bir zemine oturtmayı amaçlamıştır. Bu yönde çıkarılan ilk yasa 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu'dur. Bu kanun uyarınca, ilkökul eğitimi kız ve erkek çocuklar için zorunlu hale getirilmiştir. Karma bir eğitimi öngören söz konusu yasada ayrıca, çocuklarını okula göndermeyen ailelere yönelik

*"Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir..."

† Söz gelimi 1868 yılında çıkan Terakki Gazetesi, kimliklerini açıkça belirtmese de kadın mektuplarına yer vermiştir. Bu durum, kadınların sorunlarının dile getirilmesi adına önem taşımaktadır. Bununla birlikte, ilk kadın dergisi olarak nitelendirilebilecek Terakki-i Muhadderat yine Terakki Gazetesi tarafından 1869 yılında çıkarılmıştır.

bir ceza yaptırımı da öngörülmüştür. Ardından kadınlar açısından oldukça önemli bir yasa olan Medeni Kanun kabul edilmiştir. İsviçre Medeni Kanunu örnek alınarak hazırlanan söz konusu kanun ile evlilik, boşanma, tanıklık ve miras hukukunu içine alan geniş bir yelpazede kadın - erkek eşitliği hüküm altına alınmıştır. 1934 yılında ise kadınlar, seçme ve seçilme hakkını elde etmişlerdir (Doğramacı, 2009: 21-22). Bu sayede Türkiye’de kadınlar, birçok Batı ülkesindeki kadınlara göre bu hakkı daha önce elde etmişlerdir. 1935 yılında yapılan seçimlerde de 18 kadın milletvekili mecliste yerini almıştır (Gönenç, 2006: 78). Kadınların siyasal ve sosyal yaşama aktif olarak katılımının yolunu açan söz konusu düzenlemelerin hayata geçmesi noktasında 1924 tarihinde kurulan Türk Kadınlar Birliği’nin vermiş olduğu mücadele önem taşımaktadır. Nitekim kadınların toplumsal ve siyasal haklarını kullanabilmesi amacıyla kurulmuş olan Türk Kadınlar Birliği’nin en önemli çalışması, kadınların siyasal haklarını elde etmesi yönünde olmuştur (Kılıç, 1998: 348).

Dolayısıyla, Cumhuriyetin ilanını takiben gerek çıkarılan kanunlar ve bu sayede yapılan düzenlemeler gerekse kadınlar tarafından verilen mücadeleler kadınları kamusal alanda da görünür kılmayı amaçlamıştır.

1935 yılında fesih kararı alan Türk Kadınlar Birliği 1949 yılında yeniden açılmıştır. Yeniden açılan örgütün bu defa amacı kadınların elde ettiği hakları koruma odağında şekillenmiştir. Fakat bu noktada Türk Kadınlar Birliği ile ilgili öne çıkan husus, kadınların siyasetle bağının gevşemesine zemin hazırlamış olduğu yönündedir. Zira algı kadın haklarını geliştirmek değil, kadınların eksiklerini gidermek üzerineydi. 1950’li yıllarda kurulan Kadın Haklarını Koruma Derneği, Türk Anneler Derneği, Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu, Türk Kadınları Kültür Derneği, Ev Ekonomisi Kulübü gibi kadın örgütleri de bu dönemin genel algısına paralellik gösteren bir tutum içinde faaliyet göstermiştir. Özellikle iyi eğitim almış üst sınıf kadınların oluşturduğu bu örgütler Cumhuriyet sonrası dönemde kadınlar için her değişikliğin yapıldığına inanmaktaydı (Kılıç, 1998: 349-350). Dolayısıyla, 1950’ye kadar kadın hakları konusunda kapsamlı eleştiri ve yorum yapılmamıştır. 1950-1960 yılları arasında da kadının siyasal alanda temsili ve aile yaşamında karşılaştığı sorunlar kamuoyunda görünür olmamıştır. Kadınların bu sorunları Türkiye gündemine, 1975 yılında Birleşmiş Milletlerin Kadının On Yılı ilan etmesi ile birlikte Mexico City’de düzenlediği Birinci Kadın Konferansı sonrasında girmeye başlamıştır. Zira bu dönemde kadın - erkek eşitliğine yönelik uygulamalar, kadınların çalışma hayatını destekleyici politikalar, kadınların siyasal alanda temsil sorununu giderici kota benzeri yöntemler, kürtaj gibi kadının bedeni üzerinde özgürce tasarruf edebilme hakkı, kadınların çalışma hayatında karşılaştığı sorunlar ve kadın sorunlarına ilişkin ulusal mekanizmalar tartışılmaya başlanmıştır (Unakıtan, 1998: 289).

1980’li yıllara gelindiğinde Türkiye’de özel alan - kamusal alan ayrımı, politik mücadele ekseninde sorgulanmaya başlanmıştır. “Özel alan politiktir” sloganı ile özetlenebilecek bu hareket, Batı’da 1960’lı yıllarda başlayan İkinci kuşak kadın hareketi ile benzeşmektedir (Timisi ve Gevrek, 2002: 14). Türkiye’de yaşanan bu dönüşüm, kadına yönelik ayrımcılığı ve beraberinde getirdiği sorunları gündeme getirerek, kadınlara karşı yapılan her türlü ayrımcılığa karşı çıkmıştır. Nitekim başta kadına yönelik şiddet olmak üzere, kadın - erkek eşitsizliğinin kamusal alanda görünür kılmayı ve kadına yönelik her türlü ayrımcılığa karşı çıkmayı amaçlayan kampanya, gösteri ve yürüyüşler düzenlenmiştir. Öte yandan, feminist ideolojiyi benimsemiş olan kadınlar da, çeşitli gruplar kurarak bu ideolojiyi toplumun diğer kesimlerine de mal etmeye çalışmışlardır (Kardam ve Ecevit, 2002: 89-90).

Bu gelişmelerle birlikte, Türkiye’de kadın - erkek eşitliğinin kurumsallaşma süreci 1987 yılında Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde kurulan Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu ile başlamıştır. 5 yıllık kalkınma planlarına kadın konusunda politika tedbirleri koyma görevini üstlenen bu birimin kurulması, uluslararası yükümlülüklerden kaynaklanmaktadır. Zira Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu, Birleşmiş Milletler bünyesinde kabul edilmiş Nairobi İleriye Dönük Stratejileri çerçevesinde Türkiye’nin taraf sıfatıyla yerine getirmek zorunda olduğu bir yükümlülük olarak kurulmuştur (Acuner, 2002: 126-127).

1980 - 1990 yılları arası dönem Türkiye’de kadınların salt kadın olmaktan kaynaklanan problemlerinin ve bir toplumsal proje olarak feminizmin tartışıldığı, kadın olmanın anlamlandırıldığı ve farklılıkların tarif edildiği bir dönem olmuştur (Timisi ve Gevrek, 2002: 14). Bununla birlikte bu dönemde, kadın - erkek eşitliği konusunda devlet çatısı altında kurumsal mekanizmalar kurulmaya başlanmıştır.

Kadınların sorunlarını görünür kılmaya, destek kazanma ve kadınlara yönelik politikaların temellerini atma girişimleri 1990'lı yıllarda da devam etmiştir. Bu dönemin öne çıkan özelliği ise, ideolojik duruşları, çalışma alanları ve örgütlenme biçimleri farklı olan çeşitli kadın gruplarının nicel olarak artış göstermesi, dahası kadın hareketinin birçok kentte yayılmaya başlamasıdır. Kadın sorunlarının farklı açılardan görünür kılınması, çözüm arayışlarını da beraberinde getirmiştir. Nitekim bunlardan en bilineni, kadın danışma merkezleri ve kadın sığınaklarıdır (Kardam ve Ecevit, 2002: 90). Öte yandan, 1990 yılında kadın politikaları geliştirmek amacıyla Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) ulusal bir mekanizma olarak faaliyet göstermeye başlamıştır. Günümüz açısından bakıldığında KSGM, kadınların sorunlarının parlamentoda görünür kılınması ve kadınlar lehine kararlar alınması noktasında çalışmalar yürütmektedir (KSGM, 2015).

Bu dönemde iki önemli Birleşmiş Milletler Zirvesi olan 1995 yılında Pekin'de gerçekleştirilen 4. Kadın Konferansı ve 1996'da İstanbul'da gerçekleştirilen Habitat II İnsan Yerleşimleri Konferansı, Türkiye'deki kadın örgütlerinin uluslararası kadın hareketi içinde kendilerini değerlendirebilme olanağı yaratması açısından önemlidir. Zira bu konferanslar sonrasında kadın örgütleri çalışmalarında işbirliği yapabilecekleri uluslararası ortak arayışına hız vermişlerdir (Kardam ve Ecevit, 2002: 91).

1980'li yıllarda ivme kazanan kadın - erkek eşitliği algısındaki dönüşüm, günümüze dek devam etmektedir. Zira söz konusu süreç içerisinde Türkiye, 1985 yılında CEDAW' ı onaylamış ve 19 Ocak 1986 yılında CEDAW yürürlüğü girmiştir. 29 Ocak 2003 tarihinden itibaren ise, kişilere ve gruplara CEDAW Komitesi'ne başvuru hakkı tanıyan İhtiyari Protokol Türkiye tarafından onaylanmıştır. Öte yandan Türkiye, Avrupa Konseyi tarafından 7 Nisan 2011 tarihinde kabul edilen kadına yönelik farklı şiddet türlerine yaptırımlar öngören ve uluslararası bağlayıcılığa sahip "Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi" ni 25 Kasım 2011 tarihinde onaylamış ve sözleşme 29 Kasım 2011 tarihinde resmi gazetede yayımlanmıştır. Böylelikle Türkiye söz konusu sözleşmeyi onaylayan ilk ülke olmuştur. Ulusal mevzuattaki gelişmelere bakıldığında, 2001 yılında anayasanın 41. maddesine eşler arasında eşitliğe vurgu yapan bir hüküm eklenmiştir.* 2004 yılında anayasanın 10. maddesine eklenen hüküm ile kadın - erkek eşitliğine vurgu yapılmış ve devlet bu hususta yükümlülük üstlenmiştir†. Yine 2004 yılında anayasanın 90. maddesinde, temel hak ve özgürlükler hususunda uluslararası antlaşmalar ile ulusal kanunlar arasında bir ihtilafın söz konusu olması durumunda, uluslararası antlaşmaların esas kabul edileceği hüküm altına alınmıştır.‡ 2010 yılında ise, anayasanın 10. maddesine kadın - erkek eşitliğinin sağlanması noktasında alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmadığı hüküm altına alınmıştır.§ Öte yandan, 2002 yılında kabul edilen Yeni Türk Medeni Kanunu, kadın - erkek eşitliğine vurgu yaparak, cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmaya dönük, kadınları aile ve toplum içinde erkeklerle eşit tutan, kadın emeğini değerlendiren düzenlemeleri hüküm altına almıştır. Söz gelimi aile reisliği kavramı yeni Türk Medeni Kanunu'nda yer almamıştır. Bununla birlikte evlilik birliğini kocanın temsil ettiği yönündeki hüküm kadın - erkek ayrımı gözetilmeksizin yeniden düzenlenerek evlilik birliğinin temsili eşlerin her ikisine verilmiştir. Eşlerin oturacakları evin seçimini kocanın yapacağı hüküm değiştirilerek, evin birlikte seçileceği hükmü getirilmiştir. 1997 yılında yapılan değişiklik neticesinde benimsenen kadının eşinin soyadının önünde kendi soyadını kullanabilme hakkı aynen korunmuştur. Çocukların velayetleri noktasında çıkabilecek bir anlaşmazlıkta babanın reyinin üstün olacağı hükmü değiştirilmiş ve eşlerin velayetleri birlikte kullanacakları hükmü getirilmiştir. Bir kişinin meslek ve iş seçiminde eşinin iznine bağlı olmadığı belirtilmiştir. Kadın ve erkek için evlenme yaşı 17, olağanüstü evlenme yaşı ise 16 olarak düzenlenmiştir. Evlilik öncesi eşlerin evlendirme memurluğuna başvurularında erkeğin oturduğu yer esas alınıyor iken, yeni düzenleme ile kadın veya erkeğin oturduğu yer evlendirme memurluğuna başvurunun yapılabileceği belirtilmiştir. Aile konutu kavramı çerçevesinde aile konutu üzerinde tasarruflarda eşlerin rızası esası benimsenmiştir (KGSM,2015). Önceki Medeni Kanunda eşlerden kocanın ikametgahının kadının da ikametgahı sayılacağı hükmü eşitlik çerçevesinde düzenlenerek, evli kadının ikametgahının kocaya tabi olma kuralı terk edilmiştir (Havutçu, 2005: 32-34). Kadının kocasının muavin ve müşaviri olduğu ve eve kadının bakacağı yönündeki hüküm yeni düzenlemede yer almamıştır (Yüksel, 2014: 184).

* "Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır."

† "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür."

‡ "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır."

§ "... bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz."

Son olarak belirtmek gerekir ki Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 30 Eylül 2015 tarihinde vermiş olduğu karar ile evli kadınların evlenmeden önceki soyadlarını kullanabilmelerinin yolunu açılmıştır. Eşinin soyadının önünde kendi soyadını kullanabilme hakkı yanında Yargıtay Genel Kurulu'nun yapmış olduğu içtihat değişikliği salt evlilik öncesi soyadını kullanmak isteyen kadınlar için oldukça önemli bir değişikliktir.

5. SONUÇ

Kadın - erkek eşitliği ve beraberinde kadın hakları tarihsel süreçte üzerinde en çok fikir üretilen sorunlardan birisi olmuştur. Zira Antik Yunan'dan günümüze uzanan süreçte söz konusu sorunlara ilişkin çeşitli görüşler ortaya atılmış ve özellikle kültürel alt yapı içinde kadınların toplum içindeki yeri erkeğe göre geri planda görülmüştür. Öyle ki kadını özel alanla sınırlı tutan algı, kadının özellikle siyasal yaşamdan silinmesine yol açmış ve karar alma mekanizmalarında erkek egemen bir yapı oluşmuştur. Dahası kadınların genel olarak haklarını kullanmaları noktasında gerek kültürel değerler gerekse toplumsal roller engel teşkil etmiş ve böylelikle kadınlar haklarını kullanma noktasında erkekler ile eşit şansı elde edememişlerdir. Bu noktada 20. yüzyılın ikinci yarısı özellikle de 1970'li yıllar bu açıdan bir kırılma noktası olarak görülebilir. Zira bu yıllardan itibaren kadın - erkek eşitliğine yapılan vurgu, uluslararası alanda üzerinde en çok durulan sorunlardan biri haline gelmiştir. Bu noktada kadın haklarına yönelik içerdiği oldukça açıklayıcı hükümler ve ülkelere yüklediği yükümlülükler ile kadınların haklarının güvence altına alınmasında yeni bir boyut ortaya koyan CEDAW, kadın haklarının korunması adına önem teşkil etmektedir.

Dünya genelinde yaşanan dönüşüm Türkiye'de de yansımaları bulmuştur. Osmanlı Dönemi'nde başlayan değişim hareketleri kadınları da etkilemiştir. Fakat kadınlar açısından köklü değişim Cumhuriyet sonrası dönemde yaşanmıştır. Zira Cumhuriyet sonrası atılan adımlar kadınların toplumsal ve siyasal hayattaki konumunu tamamen değiştirmiştir. Dönemsel olarak etkisi değişiklik gösterse de, bu dönemde kadınların toplum içindeki üstlendiği roller değişmeye başlamış, siyasal ve sosyal alanda hak talepleri eşitlik ilkesi doğrultusunda şekillenmeye başlamıştır. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren kadınların hak mücadelesi adına bir dönüşüm yaşanmıştır. Dünya'da yaşanan gelişmelerin de etkisiyle Türkiye'de yaşanan bu dönüşüm neticesinde Türkiye, CEDAW başta olmak üzere uluslararası belgelere taraf olmuş, ulusal mevzuatında da kadın - erkek eşitliğinin sağlanması amacına yönelik düzenlemelere gitmiştir.

Günümüzde Türkiye açısından gelinen nokta, önceki dönemlere oranla umut verici olsa da, kadınlar adına tam anlamıyla yeterli değildir. Yasal düzenlemeler ile kadın - erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik atılan adımlar oldukça önemli olmakla birlikte, bu adımların uygulamadaki işlerliği ve dolayısıyla da kadınların haklarını tam olarak kullanabilmeleri de oldukça önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Abadan Unakıtan, N. (1998). Türkiye'de Kadın Hareketleri ve Küreselleşme Necla Arat (Ed.), Aydınlanmanın Kadınları, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 288- 302.

Acar, F. (1998). Kadınların İnsan Hakları: Uluslararası Yükümlülükler, Oya Çitçi (Ed.), 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, 23-31.

Acar, F. (1999). Kadınların İnsan Haklarının Gerçekleştirilmesi ve Ayrımcılığın Önlenmesinde Uluslararası Standartlar, Hukukta Kadın Sempozyumu Ankara: Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 45-59.

Acuner, S. (2002). 90'lı Yıllar ve Resmi Düzeyde Kurumsallaşmanın Doğuş Aşamaları, Aksu Bora ve Asena Günel (Ed.), 90'larda Türkiye'de Feminizm, İletişim Yayınları, İstanbul, 125-158.

Ağaoğulları, M. A. (2013). Jean- Jacques Rousseau: Halk Kendini Yaratıyor, Mehmet Ali Ağaoğulları (Ed.), Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler, İletişim Yayınları, İstanbul, 569-596.

Arslan, G. (2004). Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme (Öngörülen Haklar ve Öngörülen Usuller), İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1-2 (62), 3-45.

Çakır, S. (1996). Osmanlı Kadın Hareketi, İstanbul: Metis Yayıncılık, 1996.

- Doğramacı, E. (2009). Cumhuriyet Döneminde Kadın Haklarının Gelişimi, Türkiye'de Kadın Hakları Sorunları ve Çözüm Yolları Bildiriler Kitabı, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, 21-31.
- Dündar Sezer, T. (2009). Kadın Erkek Eşitliğine İlişkin Yaklaşımlar ve Türk Anayasa Mahkemesi, İzmir Barosu Dergisi, 120-192.
- Göze, A. (2005). Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, İstanbul Beta Basım, 2005.
- Havutçu, A. (2005). Evli Kadının Yerleşim Yeri, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 7(1), 29-50.
- İba, Ş. (2006). Eşitlik ve Pozitif Ayrımcılık Kavramları Yönünden Dokuzuncu Anayasa Değişikliği, Amme İdaresi Dergisi, 39 (1), 1-15.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Türkiye'de Kadının Durumu, Ankara, 2015, <http://kadininstatusu.aile.gov.tr/uygulamalar/turkiyede-kadin>, Erişim Tarihi: 27.10.2015,
- Kardam, F. (2002). Ecevit, Y., 1990'ların Sonunda Bir Kadın İletişim Kuruluşu: Uçan Süpürge, Aksu Bora ve Asena Günel (Ed.), 90'larda Türkiye'de Feminizm, İletişim Yayınları, İstanbul, 87-108.
- Kılıç, Z. (1998). Cumhuriyet Türkiye'sinde Kadın Hareketine Genel Bir Bakış, Ayşe Berktaş Hacimirzaoğlu (Ed.), 75. Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 347-360.
- Konan, B. (2011). Türk Kadınının Siyasi Haklarını Kazanma Süreci, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 60 (1), 157-174.
- Kurnaz, Ş. (1997). Cumhuriyet Öncesi Türk Kadını, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Mumcu, A. (1998). Türk Kadınının Hukuksal Kimliğini Kazanması Sorunu, Farklı Cinslerin Eşitliği Sempozyumu 17-18 Mayıs Bildiriler Kitabı, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 81-96.
- Odyakmaz, Z. (1998). Kamu Hizmetinde Türk Kadını, "Türk Kadınının Hukuksal Kimliğini Kazanması Sorunu, Farklı Cinslerin Eşitliği Sempozyumu 17-18 Mayıs Bildiriler Kitabı, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 143-153.
- Öden, M. (2003). Türk Anayasa Hukukunda Eşitlik İlkesi, Ankara, Yetkin Yayınları.
- Pişkinsüt, S. (1998). Karar Alma Mekanizmalarında Eşitlik, Farklı Cinslerin Eşitliği Sempozyumu 17-18 Mayıs Bildiriler Kitabı, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 187-193.
- Şenel, A. (1996). İnsanlık Tarihi Boyunca İnsan Hakları Demokrasi İlişkisi, İzmir, İzmir Barosu İnsan Hakları Hukuku ve Hukuk Araştırmaları Merkezi.
- Timisi, N., Ağduk Gevrek, M. (2002). 1980'ler Türkiye'sinde Feminist Hareket: Ankara Çevresi, Aksu Bora ve Asena Günel (Ed.), 90'larda Türkiye'de Feminizm, İletişim Yayınları, İstanbul, 13-40.
- Yapar Gönenç, A. (2006). Fransa'da ve Türkiye'de Kadın Hareketleri, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 63-84.
- Yüksel, S.R. (2014). Türk Medeni Kanunu Bakımından Kadın - Erkek Eşitliği, Gazi üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 18(2), 175-200.